

Objektno orijentisano programiranje 1

Izvođenje klasa

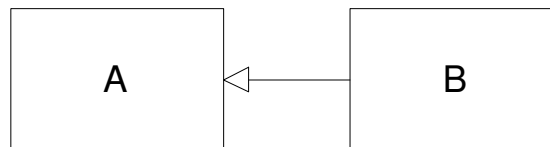

Pojam specijalizacije opšteg

- Jedna klasa objekata (B) može da bude podvrsta neke druge klase (A)
- Klasa B je specijalni slučaj (*a-kind-of*) klase A
- Objekat klase B je (*is-a*) i objekat klase A
- Primeri:
  - Sisari su klasa koja je okarakterisana načinom ishrane mladunaca
    - Mesožderi su vrsta sisara koja se hrani mesom
    - Biljojedi su vrsta sisara koja se hrani biljkama
  - Geometrijske figure u ravni su klasa koja ima koordinate težišta
    - Krug je vrsta figure u ravni koja je okarakterisana dužinom poluprečnika
    - Kvadrat je vrsta figure u ravni koja je okarakterisana dužinom stranice
  - Vozila su klasa predmeta koji služe za prevoz
    - Teretna vozila su vrsta vozila namenja prevozu stvari i životinja
    - Putnička vozila su vrsta vozila namenjena prevozu ljudi

Izvođenje i nasleđivanje (1)

- Objekti klase B imaju sve osobine klase A i još neke specifične
- Specijalnija klasa B se izvodi iz generalnije (opštije) klase A
- Klasa B nasleđuje karakteristike klase A:
  - strukturne karakteristike (atribute)
  - karakteristike ponašanja (metode)
- Pored nasleđenih ima i sopstvene (specifične) članove
- Relacija između klase B i A se naziva:
  - nasleđivanje (engl. *inheritance*)
  - generalizacija/specijalizacija
- Relacija nasleđivanja se prikazuje (usmerenim acikličnim) grafom (UML notacija):

Izvođenje klasa

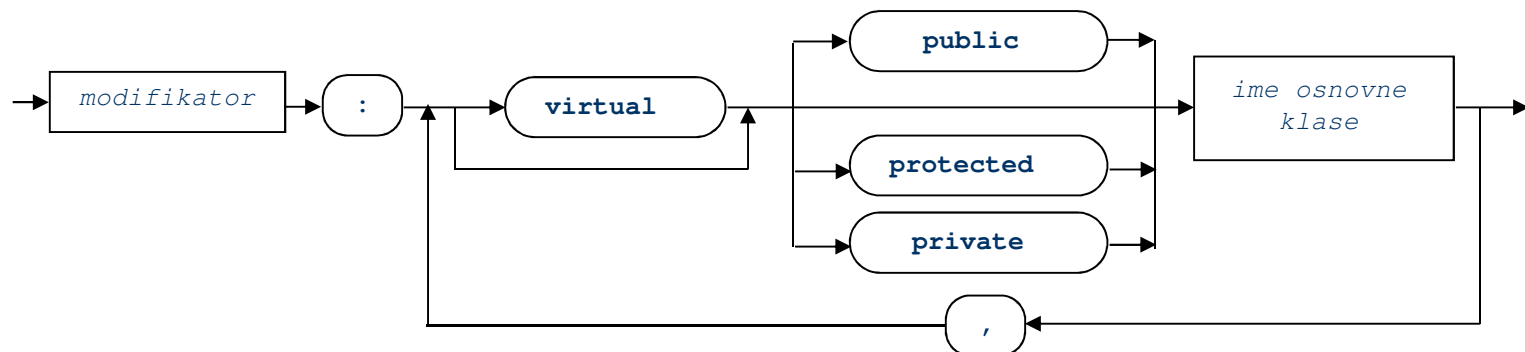
Izvođenje i nasleđivanje (2)

- Ako je klasa B specijalni slučaj (izvedena iz) klase A:
  - A je osnovna (*base*), a B izvedena (*derived*)
  - A je natklasa (*superclass*), a B potklasa (*subclass*)
  - A je roditelj (*parent*), a B dete (*child*)
- Objektni jezici koji podržavaju nasleđivanje
  - *objektno-orijentisani* (engl. *Object-Oriented*)
- Objektni jezici koji ne podržavaju nasleđivanje
  - *objektno-zasnovani* (engl. *Object-Based*)
- Pri izvođenju nije potrebno vršiti
  - nikakve izmene postojeće klase
  - čak ni njeno ponovno prevođenje

Definisanje izvedene klase

- Izvedena klasa se definiše na sledeći način:

`class ime` a zatim pre znaka `{`:

- Ako postoji samo jedna osnovna klasa – jednostruko izvođenje
- Ako postoji više osnovnih klasa u listi – višestruko izvođenje
- Izvođenje može da bude i u više koraka:
  - izvedena klasa može da bude osnovna klasa za sledeće izvođenje
  - takvo izvođenje se ne naziva višestrukim

Konačna klasa

- Modifikator `final` – konačna klasa
  - iz klase ne može da se dalje izvodi
  - list u stablu izvođenja
- Reč nije rezervisana, može da se pojavi i kao identifikator
  - ne preporučuje se

- Primer:

```
class A { ... };  
class B { ... };  
class C: A { ... };  
class D: A, B { ... };  
class E final: D { ... };  
class F: E {...}; // ! GRESKA: klasa E je konacna  
int final = 55; // final kao ime globalne promenljive
```

Primer izvođenja

- Objekti izvedene klase sadrže:
  - bezimni podobjekat osnovne klase koji sadrži nasleđene članove
  - specifične članove navedene u definiciji izvedene klase

```
class Osnovna {
    int i;           // atribut osnovne klase
public:
    void f();       // metod osnovne klase
};

class Izvedena : public Osnovna {
    int j;           // atribut izvedene klase
public:
    void g();       // metod izvedene klase
};                  // nasledjen je: void f();
```

Pristup nasleđenim članovima

- Preko objekta izvedene klase, javnim članovima osnovne klase se pristupa isto kao i članovima izvedene klase
- Primer:

```
int main () {  
    Osnovna b;  
    Izvedena d;  
    b.f();  
    b.g();      // ! GRESKA: g() je metod izvedene klase,  
               // a b je objekat osnovne  
    d.f();      // objekat izvedene klase d ima i metod f(),  
    d.g();      // i metod g()  
}
```


Konstruktor, destruktor, operator=

- Izvedena klasa ne nasleđuje iz osnovne klase:
  - konstruktore
  - destruktor
  - `operator=`
- Kao i za osnovne klase, postoje ugrađeni (implicitno definisani):
  - podrazumevani konstruktor koji ima prazno telo
  - kopirajući konstruktor koji kopira član po član (plitka kopija)
  - premeštajući konstruktor koji premešta član po član
  - destruktor koji ima prazno telo
  - kopirajući `operator=` koji vrši dodelu kopiranjem, član po član
  - premeštajući `operator=` koji vrši dodelu premeštanjem, član po član

Prava pristupa

- Članovi izvedene klase
  - imaju prava pristupa javnim članovima osnovne klase
  - nemaju prava pristupa privatnim članovima osnovne klase
- Posebno pravo pristupa - zaštićeno
- Labela `protected`: (u osnovnoj klasi)
  - označava deo klase kojem imaju pravo pristupa metodi te i izvedenih klasa
  - članovi u ovoj sekciji se nazivaju zaštićenim (*protected*)
- Zaštićenim članovima može da se pristupi iz metoda izvedene klase
  - ali samo kao nasleđenim članovima, a ne preko objekta osnovne klase

Primer prava pristupa

```
class Osnovna {
    int pb;
protected: int zb;
public: int jb;
};
class Izvedena : public Osnovna {
public:
    void m(int x) {
        jb=zb=x; // moze da pristupi javnom i zasticenom clanu,
        pb=x; // ! GRESKA: privatnom clanu ne moze da pristupi
        Osnovna o;
        o.zb=x; // ! GRESKA: ne moze preko objekta osnovne klase
    }
};
void f() {
    Osnovna b;
    b.pb=1; // ! GRESKA: privatni clan
    b.zb=1; // ! GRESKA: zasticeni clan
    b.jb=1; // u redu - pristup javnom clanu
}
```

Načini izvođenja

- Način izvođenja određuje modifikator ispred imena osnovne klase
- Izvođenje može da bude:
  - javno (`public`)
  - zaštićeno (`protected`)
  - privatno (`private`)
- Kaže se i za osnovnu klasu da je javna, zaštićena ili privatna
- Podrazumevano (bez modifikatora) izvođenje je privatno
- Način izvođenja određuje nasleđivanje prava pristupa:
  - određuje se stepen kontrole pristupa članovima osnovne klase preko objekta izvedene klase
  - objekat izvedene klase - može da bude podobjekat u narednom izvođenju
  - ne utiče na pravo pristupa iz metoda dotične izvedene klase

Implicitna promena prava pristupa

Izvođenje	Član osnovne klase		
	javni	zaštićen	privatan
javno	javni	zaštićen	privatan
zaštićeno	zaštićen	zaštićen	privatan
privatno	privatan	privatan	privatan

Eksplicitna promena prava pristupa

- Može i eksplicitno da se promeni pravo pristupa nasleđenom članu
  - može da se uveća u odnosu na originalno (zaštićeni postaje javni)
  - može da se restaurira na originalno koje je umanjeno načinom izvođenja
  - može delimično da se restaurira
  - može i da se umanji u odnosu na originalno
- Ne može da se promeni pravo pristupa privatnom članu osnovne klase
  - jer privatnom članu ne može da se pristupi iz izvedene klase
- Postiže se uvozom člana u odgovarajuću sekciju izvedene klase
  - koristi se deklaracija `using klasa::clan`
  - može samo za članove za koje postoji pravo pristupa (ne za privatne u osnovnoj)
  - na taj način može da se napravi izuzetak za pojedini član od promene prava pristupa usled načina izvođenja
- Može (uz upozorenje) i bez reči `using`, samo `klasa::clan`
  - da bi se obezbedila kompatibilnost sa ranijm standardom
  - zastarelo, izbegavati u novim programima

Primer

```
class O {
    int pb;
protected:
    int z1b, z2b;
public:
    int j1b, j2b;
};
class PI : O {
public:
    using O::j1b; // vraćanje originalnog prava pristupa
    using O::z1b; // povećanje prava pristupa
    PI () { z2b=1; } // može da se pristupi iz izvedene klase
protected:
    using O::j2b; // delimično vraćanje prava pristupa
};
int main () {
    PI pi;
    pi.j1b=0; // javni član klase PI
    pi.j2b=0; // ! GRESKA: zaštićen član klase PI
    pi.z1b=0; // javni član klase PI
    pi.z2b=0; // ! GRESKA: privatni član klase PI
}
```

```
class IPI: public PI{
public:
    IPI () {
        j1b=0; // OK
        j2b=0; // OK
        z1b=0; // OK
        z2b=0; //! GRESKA
    }
}
```

Razlika privatnog i javnog izvođenja

- Između privatnog i javnog izvođenja – suštinska razlika
- Javno izvođenje realizuje koncept nasleđivanja
  - relacija "B je vrsta A" (*a-kind-of*)
  - izvedena klasa B zadržava ugovor (interfejs) roditeljske klase A
  - objekat izvedene klase može da zameni objekat osnovne
  - to je jedino pravo izvođenje
- Privatno izvođenje realizuje koncept sadržanja
  - relacija "A je deo B" (*a-part-of*)
  - semantički slično sa slučajem kada B sadrži atribut tipa A
  - nije nasleđen ugovor roditelja - javni (i zaštićeni) članovi postali su privatni
  - nasleđena je samo implementacija roditeljske klase A
  - objekat izvedene klase ne može da zameni objekat osnovne
- Zaštićeno izvođenje
  - unutar izvedene klase iz zaštićeno izvedene – koncept nasleđivanja
  - izvan izvedene klase – koncept sadržanja

Sakrivanje članova

- Redefinisanje identifikatora člana osnovne klase u izvedenoj klasi
  - sakriva identifikator iz osnovne
- U metodima izvedene klase sakrivenom članu iz osnovne klase se pristupa:
ime_osnovne_klase::clan
- U izvedenoj klasi ne može da se (podrazumevano) računa sa uobičajenim preklapanjem imena metoda iz osnovne klase
- Ako se u izvedenoj klasi napiše neki metod koji ima isto ime kao metod iz osnovne klase
  - takav metod sakriva sve nasleđene metode sa istim imenom
  - iz metoda izvedene klase ne može da se direktno pristupi sakrivenim metodima
- Nasleđeni sakriveni metodi
  - ne mogu da se pozivaju za objekat izvedene klase
  - osim preko pokazivača na osnovnu klasu koji pokazuje na objekat izvedene klase

Uvoz članova

- U izvedenoj klasi svi sakriveni metodi treba da budu
  - redefinisani ili
  - restaurirani (otkriveni)
- Nije dobro da izvedena klasa sadrži samo neke metode iz osnovne klase
  - ne radi se o pravom nasleđivanju
  - korisnik izvedene klase očekuje isti (ili prošireni) ugovor osnovne klase
- Uvoz – otkrivaju se svi sakriveni metodi sa datim imenom
using *osnovna_klasa::ime_metoda*
  - neće biti vidljivi samo metodi osnovne sa istim potpisom kao u izvedenoj klasi
- Ne može da se restaurira vidljivost pojedinačnog metoda osnovne klase

Sakrivanje i uvoz članova – primer

```
class O { public:
    int a=1;
    void m1 ();
    void m1 (int);
    void m2 ();
    void m2 (int);
};
class I: public O {
public:
    using O::m2;
    int a=2;
    void m1 (int);
    void m2 (int);
    void m() {
        int x=a; // x=I::a
        int y=O::a; // x=O::a
        m1 (); // ! GRESKA
        m1 (x); // I::m1 (int)
        O::m1 (); // O::m1 ();
        O::m1 (y); // O::m1 (int);
        m2 (); // O::m2 ();
        m2 (x); // I::m2 (int)
        O::m2 (y); // O::m2 (int);
    }
};

void f() {
    I i;
    int p=i.a; // I::a
    int q=i.O::a; // O::a
    i.m1 (); //! GRESKA
    i.O::m1 (); // O::m1 ()
    i.m1 (p); // I::m1 (int)
    i.O::m1 (q); // O::m1 (int)
    i.m2 (); // O::m2 ()
    i.m2 (p); // I::m2 (int)
    i.O::m2 (q); // O::m2 (int)
}
```

Uvoz konstruktora

- Konstruktori osnovne klase se ne nasleđuju
- Može da se izvrši uvoz (svih) konstruktora osnovne klase
using *ime_klase::ime_klase*
  - na taj način se generišu konstruktori izvedene sa istim potpisima
  - generisani konstruktori izvedene klase imaju prazno telo
  - oni samo implicitno pozivaju konstruktore osnovne sa istim potpisom
- Primer:

```
class A { public: A(int i) {...} };  
class B: public A {public: using A::A; }  
B b(1); // poziva se A::A(1)
```

Izvođenje struktura

- Strukture su ravnopravne sa klasama
  - moguće je izvođenje strukture iz klase ili iz strukture
    - podrazumeva se javno
  - moguće je i izvođenje klase iz strukture
    - podrazumeva se privatno
- Primer:

```
struct OS { };  
class OK { };  
class IKS: OS{ }; // privatno izvodjenje  
class IKK: OK{ }; // privatno izvodjenje  
struct ISK: OK{ }; // javno izvodjenje  
struct ISS: OS{ }; // javno izvodjenje
```
- Unije (**union**) ne mogu da se izvode, niti iz unije može da se izvodi

Konstruktori i destruktori

- Prilikom kreiranja objekta izvedene klase, poziva se konstruktor te klase, ali i konstruktor osnovne klase
- Prilikom uništavanja objekta izvedene klase, poziva se destruktor te klase, ali i destruktor osnovne
- Prenos parametara konstruktoru osnovne klase:
  - u listi inicijalizatora konstruktora izvedene klase može da se navede i inicijalizator osnovne klase
  - inicijalizator osnovne klase se sastoji od imena osnovne klase i argumenata poziva konstruktora osnovne klase
- Nije moguće eksplicitna inicijalizacija nasleđenih atributa

Primer inicijalizacije osnovne klase

```
class Osnovna {
    int bi;
public:
    Osnovna(int); // konstruktor osnovne klase
};
Osnovna::Osnovna (int i) : bi(i)
{ /* ... */ }

class Izvedena : public Osnovna {
    int di;
public:
    Izvedena(int);
};
Izvedena::Izvedena (int i) : Osnovna(i), di(i+1)
{ /* ... */ }
```

Redosled konstrukcije

- Pri kreiranju objekta izvedene klase redosled akcija je sledeći:
  - inicijalizuje se podobjekt osnovne klase
    - pozivom odgovarajućeg konstruktora osnovne klase
    - za višestruko izvođenje - po redosledu navođenja osnovnih klasa u definiciji izvedene, ne u listi inicijalizatora
  - inicijalizuju se specifični atributi
    - po redosledu navođenja u definiciji klase, ne u listi inicijalizatora
    - klasni tipovi pozivom njihovih odgovarajućih konstruktora
    - ugrađeni tipovi na osnovu inicijalizatora
    - nizovi objekata po rastućim vrednostima indeksa podrazumevanim konstruktorom
  - izvršava se telo konstruktora izvedene klase
- Pri uništavanju objekta izvedene klase redosled poziva destruktora je uvek obratan

Primer redosleda

```
class A {
public:
    A() {cout<<"Konstruktor A."<<endl;}
    ~A() {cout<<"Destruktor A."<<endl;}
};

class O {
public:
    O() {cout<<"Konstruktor O."<<endl;}
    ~O() {cout<<"Destruktor O."<<endl;}
};

class I : public O {
    A a;
public:
    I() {cout<<"Konstruktor I."<<endl;}
    ~I() {cout<<"Destruktor I."<<endl;}
};

int main () { I d; }
```

Izlaz:

```
Konstruktor O.
Konstruktor A.
Konstruktor I.
Destruktor I.
Destruktor A.
Destruktor O.
```

Konverzija

- Objekat javno izvedene klase je i objekat osnovne klase
- Posledice su:
  - pokazivač na objekat izvedene klase može da se implicitno konvertuje u pokazivač na objekat osnovne klase
  - pokazivač na objekat osnovne klase može samo eksplicitno da se konvertuje u pokazivač na objekat izvedene klase
  - isto važi i za reference
  - objekat osnovne klase može da se inicijalizuje objektom izvedene klase
  - objektu osnovne klase može da se dodeli objekat izvedene klase
- Objekat privatno/zaštićeno izvedene klase nije i objekat osnovne klase
  - pokazivač na objekat takve klase može da se implicitno konvertuje u pokazivač na objekat osnovne klase samo unutar izvedene klase

Pojam polimorfizma

- Potrebno je projektovati klasu geometrijskih figura `Figura`
  - sve figure treba da imaju metod `crtaj()`
- Iz klase geometrijske figure se izvode klase kruga, kvadrata, trougla itd.
- Izvedena klasa treba da realizuje metod crtanja na sebi svojstven način
- U nekom delu programa sve figure na crtežu treba da budu nacrtane
- C++ omogućava da figure jednostavno iscrtamo na sledeći način:

```
void crtanje (int br_figura, Figura** niz_figura) {  
    for (int i=0; i<br_figura; i++)  
        niz_figura[i]->crtaj();  
}
```
- Napomena: figurama se pristupa preko niza pokazivača na figure

Decentralizacija odgovornosti

- Bitno u prethodnom primeru: decentralizacija odgovornosti
  - program koji crta sve figure ne zna kako se crta pojedina figura
- Svaki objekat će "prepoznati" kojoj izvedenoj klasi pripada, iako mu se obraćamo kao objektu osnovne klase
- Polimorfizam: svaki objekat izvedene klase izvršava metod onako kako je to definisano u njegovoj izvedenoj klasi, iako mu se pristupa kao objektu osnovne klase
- Polymorphism = Poly (više) + Morph (oblik)
  - isti metod ima više "oblika"
  - tip objekta za koji se zove metod određuje koji metod se poziva
  - mehanizam je potpuno dinamički – klasa objekta se određuje pri izvršavanju programa, a ne pri prevođenju

Virtuelni (polimorfni) metodi

- Virtuelni (polimorfni) metodi:
  - metodi osnovne klase koji u izvedenim klasama mogu da se redefinišu, a ponašaju se polimorfno
  - metod u izvedenoj nadjačava (eng. *override*) metod osnovne klase
- Polimorfna klasa:
  - klasa koja sadrži barem jedan virtuelni (polimorfni) metod
- Virtuelni metod se u osnovnoj klasi deklarira:
  - pomoću modifikatora (ključne reči) `virtual` na početku deklaracije
- Prilikom deklarisanja virtuelnih metoda u izvedenim klasama:
  - ne mora da se piše modifikator `virtual`
- Pozivom preko pokazivača/reference na osnovnu klasu izvršava se onaj metod koji pripada klasi pokazanog objekta

Nadjačavanje virtuelnih metoda

- Deklaracija virtuelnog metoda u izvedenoj klasi
  - mora da se potpuno slaže sa deklaracijom istog u osnovnoj klasi
  - potpuno slaganje znači:
    - da se podudaraju broj i tipovi argumenata, kao i tip rezultata
  - izuzetno, ako je tip rezultata referenca/pokaz. na osnovnu klasu
    - redefinisani metod može da vraća referencu/pokazivač na javno izvedenu klasu iz date osnovne
- Neslaganje potpisa istoimenog virtuelnog metoda – sakrivanje met.
- Samo razlika u tipu rezultata (osim navedene) – greška
- Virtuelni metod osnovne klase ne mora da se redefiniše u svakoj izvedenoj klasi
  - u izvedenoj klasi u kojoj nije redefinisani, važi nasleđen virtuelni metod iz osnovne klase

Primer virtuelnog metoda

```
class ClanBiblioteke {
protected:
    Racun r;
public:
    virtual Racun platiClanarinu () // virtuelni metod osnovne klase
        { return r-=CLANARINA; }
};

class PocasniClan : public ClanBiblioteke {
public:
    Racun platiClanarinu () // virtuelni metod izvedene klase
        { return r; }
};

int main () {
    ClanBiblioteke *clanovi[100];
    //...
    for (int i=0; i<brojClanova; i++)cout<<clanovi[i]->platiClanarinu();
}
```

Pozivanje virtuelnih metoda

- Virtuelni mehanizam se aktivira samo ako se objektu pristupa indirektno (preko reference ili pokazivača):

```
class Osnovna { public: virtual void f(); };
class Izvedena : public Osnovna { public: void f(); };

void g1(Osnovna b)    { b.f(); }
void g2(Osnovna *pb) { pb->f(); }
void g3(Osnovna &rb) { rb.f(); }

int main () {
    Izvedena d;
    g1(d); // poziva se Osnovna::f
    g2(&d); // poziva se Izvedena::f
    g3(d); // poziva se Izvedena::f
    Osnovna *pb=new Izvedena; pb->f(); // poziva se Izvedena::f
    Osnovna &rb=d; rb.f(); // poziva se Izvedena::f
    Osnovna b=d; b.f(); // poziva se Osnovna::f
    delete pb; pb=&b; pb->f(); // poziva se Osnovna::f
}
```


Modifikatori `override` i `final`

- Implicitna virtuelnost metoda u izvedenoj klasi nije robusna
- Kao modifikator (iza liste parametara) može da se navede `override`
  - eksplicitno se iskazuje da metod nadjačava odgovarajući virtuelni metod
  - prevodilac prijavljuje grešku ako nije moguće nadjačavanje
    - ako u osnovnoj klasi ne postoji virtuelni metod sa odgovarajućim potpisom i tipom rezultata
- Modifikator `final` sprečava nadjačavanje metoda u izvedenoj klasi
  - dozvoljen samo za (eksplicitno ili implicitno) virtuelni metod
- Modifikatori `override` i `final` nisu rezervisane reči
- Modifikatori `override` i `final` nisu deo potpisa metoda
- Moguća je kombinacija oba modifikatora `override` i `final`

Modifikatori - primer

```
class A { public:
    virtual void vm1();
    virtual void vm1(int);
    void m1();
};
class B: public A {public:
    void vm1() override;
    void vm1(int) override final;
    void vm1(float) override; // ! GRESKA - nema A::vm1(float)
    void vm2() override; // ! GRESKA - nema A::vm2()
    void m1() override; // ! GRESKA - A::m1() nije virtuelna
    void m2() final; // ! GRESKA - B::m2() nije virtuelna
};
class C: public B { public:
    void vm1(int); // ! GRESKA - B::vm1(int) je konacna
};
int override=1; int final=2; // U redu, nije preporucljivo
```

Dinamičko vezivanje

- Dinamičko vezivanje (engl. *dynamic binding*):
  - mehanizam koji obezbeđuje da se metod koji se poziva određuje:
    - prema tipu objekta,
    - ne prema tipu pokazivača ili reference na taj objekat
- Odlučivanje koji će se virtuelni metod (iz koje klase) pozvati
  - obavlja se u toku izvršavanja programa - dinamički
  - bitna je razlika u odnosu na mehanizam preklapanja imena funkcija
    - mehanizam preklapanja imena funkcija je statički

Implementacija virtuelnih poziva

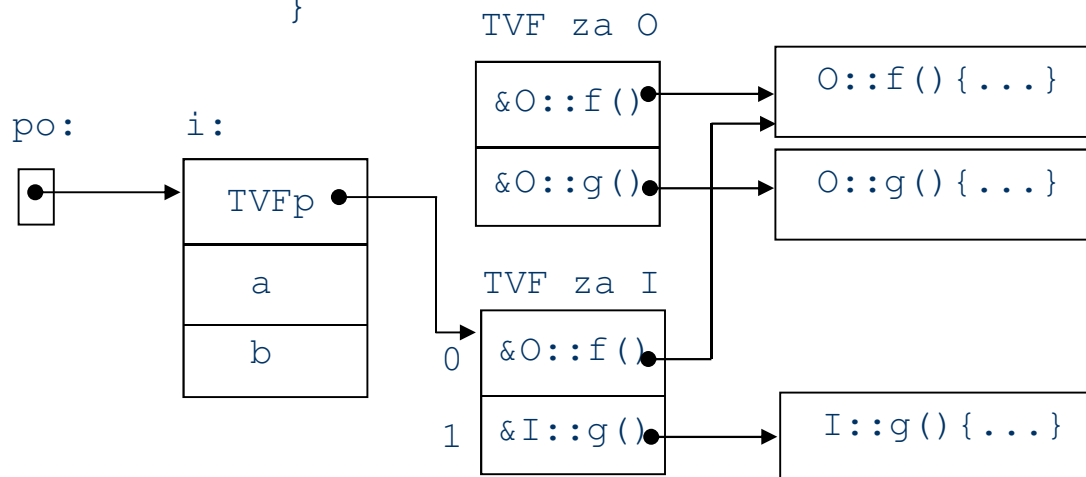
- Za jednostruko izvođenje mehanizam je sledeći:
  - za virtuelne (kao i za nevirtuelne) metode svake nove klase
    - jedinstven kod metoda
  - za svaku polimorfnu klasu:
    - tabela pokazivača na virtuelne metode te klase (tabela virtuelnih funkcija - TVF)
  - svaki objekat polimorfne klase sadrži pokazivač na TVF

Primer – virtualni mehanizam

```
class O{  
public:  
    int a;  
    virtual void f();  
    virtual void g();  
}
```

```
class I:public O{  
    int b;  
public:  
    void g();  
}
```

```
int main() {  
    I i;  
    O *po=&i;  
    po->g(); // (*(po->TVFp[1]))(po)  
    // ...  
}
```


Osobine polimorfnih metoda

- Virtuelni (polimorfni) metodi ne mogu da budu statički
- Ako je potreban statički metod sa polimornim ponašanjem
  - ovaj metod treba da poziva nestatički virtuelni metod za neki objekat date klase
  - pokazivač ili referenca na objekat čiji se metod poziva može da se prenese kao argument poziva statičkog metoda
- Primer:

```
class X{  
public:  
    virtual void m() const {};  
    static void s(const X&);  
};  
void X::s(const X& x) { x.m(); }
```
- Globalne prijateljske funkcije ne mogu da budu polimorfne
  - ako je potrebno polimorfno ponašanje – sličan recept kao za statičke metode
- Virtuelni metodi mogu da budu prijatelji drugih klasa

Virtuelni destruktork

- Konstruktor ne može da bude virtuelna funkcija
  - jer se poziva pre nego što se objekat kreira
- Destruktor može da bude virtuelna funkcija
  - ako je destruktork virtuelna funkcija, tek u vreme izvršenja se odlučuje koji destruktork se poziva
- Kada se uništava dinamički kreirani objekat (pomoću `delete p`)
  - destruktork osnovne klase se uvek izvršava
  - ili kao jedini ili posle destruktorka izvedene klase
- Kada neka klasa ima neku virtuelnu funkciju, verovatno i njen destruktork (ako ga ima) treba da bude virtuelan
- Unutar destruktorka izvedene klase
  - ne treba da se poziva destruktork osnovne klase (implicitno se poziva)

Primer virtuelnog destruktora

```
class OVD { public: virtual ~OVD(); };  
class IVD: public OVD { public: ~IVD(); };  
  
class OnVD{ public: ~OnVD(); };  
class InVD: public OnVD { public: ~InVD(); };  
  
void oslobodi (OVD *pb) { delete pb; }  
void oslobodi (OnVD *pb) { delete pb; }  
  
int main () {  
    OVD *pb=new OVD; oslobodi(pb);           // ~OVD()  
    IVD *pd=new IVD; oslobodi(pd);           // ~IVD(), ~OVD()  
    OnVD *pbn=new OnVD; oslobodi(pbn);       // ~OnVD()  
    InVD *pdn=new InVD; oslobodi(pdn);       // ~OnVD()  
}
```


Nizovi i izvođenje

- U jeziku C++ niz objekata nije objekat
- Niz objekata izvedene klase nije jedna vrsta niza objekata osnovne klase
- Ako se niz objekata izvedene klase prenese funkciji kao niz objekata osnovne klase, može da dođe do greške
- Primer:

```
class Osnovna { public: int bi; };
class Izvedena : public Osnovna { public: int di; };
void f(Osnovna *b, int i) { cout<<b[i].bi; }
int main () {
    Izvedena d[5];
    d[2].bi=77;
    f(d,2);           // nece se ispisati 77
}
```

- objekti osnovne klase su manji od objekata izvedene klase
- funkcija `f` smatra da je dobila niz objekata osnovne klase
- kada joj se prosledi niz objekata izvedene klase, nema načina da to odredi

Prenos zbirki objekata funkcijama

- Ako se računa sa nasleđivanjem, pravilo:
  - u programu ne treba da se koriste nizovi objekata, već nizovi pokazivača na objekte

```
void f(Osnovna **b, int i) { cout<<b[i]->bi; }
int main () {
    Osnovna b1; Izvedena d1,d2;
    Osnovna *b[5]; // b se moze konvertovati u Osnovna**
    b[0]=&d1; b[1]=&b1; b[2]=&d2; d2.bi=77;
    f(b,2); // ispisace se 77
}
```

- Nije dozvoljena konverzija Izvedena** u Osnovna**
- Za prethodni primer nije dozvoljeno:

```
int main () {
    Izvedena *d[5]; // d je tipa Izvedena**
    f(d,2); // ! GRESKA: pokusana konverzija
            // Izvedena** u Osnovna**
}
```

Apstraktni metodi i klase

- Apstraktan (čist virtuelan) metod:
  - virtuelan metod koji nije definisan za osnovnu klasu
- Deklaracija apstraktnog metoda u osnovnoj klasi:
  - umesto tela stoji =0
- Klasa koja sadrži barem jedan apstraktni metod naziva se *apstraktnom klasom* (engl. *abstract class*)
- Apstraktna klasa ne može da ima primerke (objekte), već iz nje samo mogu da se izvode druge klase
- Mogu da se definišu pokazivači i reference na apstraktnu klasu
- Pokazivači i reference na apstraktnu klasu mogu da ukazuju samo na objekte izvedenih konkretnih klasa

Primer apstraktne klase

```
class Osnovna {
public:
    virtual void cvf () =0;    // apstraktni metod
    virtual void vf ();       // virtuelni metod
};

class Izvedena : public Osnovna {
public:
    void cvf();
};

int main () {
    Izvedena izv, *pi=&izv;
    Osnovna osn;           // ! GRESKA: Osnovna je apstraktna klasa
    Osnovna *po=&izv;
    po->cvf();              // poziva se Izvedena::cvf()
    po->vf();               // poziva se Osnovna::vf()
}
```

Apstraktni destruktork

- Kada treba da se spreči stvaranje objekata klase čiji su metodi konkretni
  - deklarirše se apstraktni destruktork: `virtual ~Klasa() = 0`
- Apstraktni destruktork mora da bude definisan i za osnovnu klasu
  - definicija mora da bude izvan tela klase

- Primer:

```
class O {  
public:  
    virtual ~O()=0;  
};  
O::~~O() {}  
class I:public O {};  
O o; // ! GRESKA  
I i; // U redu
```

Generalizacija i konkretizacija

- Apstraktna klasa predstavlja generalizaciju izvedenih klasa
- Primer:
  - sve geometrijske figure treba da mogu da odrede svoju površinu
  - u osnovnoj klasi `Figura` se ne zna kako se uopšteno izračunava površina
  - svaka izvedena klasa iz klase `Figura` će znati kako se izračunava površina
- Klasa koja se izvodi iz apstraktne je jedna konkretizacija te klase
- Ako se u izvedenoj klasi iz apstraktne ne navede definicija nekog apstraktnog metoda iz osnovne klase i izvedena klasa je apstraktna
- Apstraktna klasa može da ima konstruktor
  - iako ne mogu da se stvaraju objekti apstraktne klase
  - on će da bude pozivan kao konstruktor osnovne klase pri konstrukciji objekata konkretnih klasa koje se izvode iz apstraktne klase

Problem konverzije naniže

- Problem:
  - preko pokazivača/reference na osnovnu klasu nije moguće da se pristupi članovima izvedene klase
  - samo ako se zna tačno kog tipa je objekat na koji ukazuje pokazivač/referenca na osnovnu klasu
    - može da se eksplicitno konvertuje pokazivač na osnovnu u pokazivač na izvedenu klasu
  - ovakva konverzija se naziva konverzijom naniže (*downcast*)
  - konverzija naniže nije bezbedna
- Rešenje:
  - da se uradi konverzija pokazivača/reference naniže ali da se pri tome proverí njena ispravnost
    - postiže se operatorom za dinamičku konverziju tipa

Operator dinamičke konverzije

- Izrazi za dinamičku konverziju tipa:
  - `dynamic_cast<izvedena klasa*>` (pokazivač)
  - `dynamic_cast<izvedena klasa&>` (referenca)
    - konvertuju pokazivač/referencu na polimorfnu osnovnu klasu u pokazivač/referencu na izvedenu klasu
    - ako klasa nije polimorfna – greška pri prevođenju
- Ako pokazivač ne pokazuje na objekat izvedene klase u koju se vrši konverzija, ili njene potklase:
  - rezultat je `nullptr`
- Ako referenca ne upućuje na objekat izvedene klase u koju se vrši konverzija, ili njene potklase:
  - baca se izuzetak `bad_cast` (definisan u `<typeinfo>`)

Primer dinamičke konverzije

```
class A {public: virtual void vm() {}}; // polimorfna klasa
class B: public A{/*...*/};
class C: public A{/*...*/};
int main() {
    A *pa=new B();
    B *pb=dynamic_cast<B*>(pa);
    C *pc=dynamic_cast<C*>(pa); //pc==nullptr
    B &rb=dynamic_cast<B&>(*pa);
    C &rc=dynamic_cast<C&>(*pa); // bad_cast
}
```

Dinamičko određivanje tipa

- Jezik C++ omogućava da se u vreme izvršavanja odredi tip izraza
- Dva oblika: (1) `typeid(izraz)` (2) `typeid(tip)`
  - `izraz`:
    - može da bude proizvoljnog tipa:
      - standardnog/ korisničkog kao i jednostavnog/složenog
    - vrednost se ne izračunava, nema ni bočnih efekata
    - ako ukazuje na objekat polimorfne klase, rezultat se odnosi na dinamički tip operanda, inače na statički
    - ako je u izrazu `typeid(*p)` pokazivač `p==nullptr`
      - ako je tip `p` pokazivač na polimorfnu klasu → izuzetak `bad_typeid`
      - inače se rez. odnosi na statički tip pokazivača (za `X *p` → info za `X`)
  - `tip`: proizvoljan tip
  - rezultat: `const type_info&`
- Introspekcija ili refleksija: način da program saznaje o sebi

Klasa `type_info`

- `type_info` je tip iz `<typeinfo>` i sadrži podatke o tipu
- Metodi klase `type_info`:

```
bool operator==(const type_info&) const;  
bool operator!=(const type_info&) const;  
bool before(const type_info&) const;  
    // uređuje dva objekta tipa type_info (zavisi od prev.)  
const char* name() const;  
    // vraća neko logično ime tipa (zavisi od prevodioca)
```
- Tip `type_info` nema raspoložive javne konstruktore
  - ne mogu da se stvaraju podaci ovog tipa
  - razlog zašto ne mogu da se prenose podaci ovog tipa po vrednosti
- Operator dodele za tip `type_info` je takođe privatan

Primer odredivanja tipa

```
class O {};          // nepolimorfna klasa
class I: public O{public: virtual void f() {}};
class II: public I{};
int main(){
    O *po=new I;
    I *pi=new II;          //Izlaz (Borland):
    cout<<(typeid(*po)==typeid(I))<<endl;    //0
    cout<<(typeid(*pi)==typeid(II))<<endl;    //1
    cout<<typeid(O).name()<<endl;            //O
    cout<<typeid(*po).name()<<endl;          //O
    cout<<typeid(*pi).name()<<endl;          //II
    cout<<typeid(po).name()<<endl;           //O *
    cout<<typeid(pi).name()<<endl;           //I *
    int m[100][20];
    cout<<typeid(m).name()<<endl;            //int[100][20]
}
```

Zloupotreba određivanja tipa

- Objektno-orijentisane programe treba koncipirati tako:
  - da se pišu polimorfni metodi koji decentralizuju odgovornosti
    - odgovornosti se delegiraju pojedinim apstrakcijama
- Određivanje tipa krije zamku:
  - kada se odredi tip objekta on može da se poredi sa klasama
    - za dati tip objekta se poziva nepolimorfni metod date klase
  - polimorfizam se zamenjuje selekcijom
  - program ponovo postaje sa centralizovanom odgovornošću
  - smanjuje se mogućnost jednostavnog održavanja koda

Višestruko nasleđivanje

- Višestruko nasleđivanje (engl. *multiple inheritance*):
    - kada klasa direktno nasleđuje osobine više osnovnih klasa
    - roditeljske klase nisu jedna drugoj vrsta
  - Primer:
    - konj je životinja, ali je i prevozno sredstvo
    - pri tome ni životinja nije vrsta prevoznog sredstva, ni obrnuto
  - Klasa se deklariše kao naslednik više klasa tako što se u zaglavlju navode osnovne klase
    - ispred svake osnovne klase treba da stoji reč `public`, da bi izvedena klasa nasleđivala prava pristupa članovima
- ```
class I:public O1, public O2, public O3 { /* ... */ };
```

# Konstrukcija i destrukcija

- Pravila o nasleđenim članovima važe i ovde
- Konstruktori svih osnovnih klasa se izvršavaju pre
  - konstruktora članova izvedene klase i
  - konstruktora izvedene klase
- Konstruktori osnovnih klasa se pozivaju po redosledu deklarisanja
- Destruktori svih osnovnih klasa se izvršavaju posle
  - destruktora izvedene klase i
  - destruktora članova izvedene klase
- Destruktori osnovnih klasa se pozivaju obrnutim redom navođenja

# Problem "dijamant strukture"

- Problem:
  - kada su osnovne klase pri višestrukum izvođenju, izvedene iz iste roditeljske klase
- Primer:

```
class B {int i; /*...*/};
class X : public B {/*...*/};
class Y : public B {/*...*/};
class Z : public X, public Y {/*...*/};
```
- Svaka od klasa X i Y ima po jedan primerak članova klase B
  - objekat `z` `z;` će imati dva skupa članova klase B
  - moguće je da se napravi razlika među njima pomoću operatora `::`  
`z.X::i` ili `z.Y::i`
- Konstruktor osnovne klase B se izvršava dva puta



# Virtuelne osnovne klase

- Ako ovo nije potrebno, pri izvođenju iz klase  $B$ , ona treba da bude deklarirana kao virtualna osnovna klasa:

```
class B {int i; /*...*/};  
class X : virtual public B {/*...*/};  
class Y : virtual public B {/*...*/};  
class Z : public X, public Y {/*...*/};
```

- Sada klasa Z nasleđuje samo jedan skup članova klase B
  - nema dvoznačnosti u pristupu članovima nasleđenim iz B
- Konstruktor klase B se poziva samo jednom
- Klasa B mora da bude virtualna osnovna i za X i za Y
  - ako je samo za jednu virtualna - ostaju dva skupa članova i 2x konstruktor
- Za metod $m()$ iz osnovne klase B koji nije redefinisani ni u X ni u Y
  - $z.m()$ poziva metod osnovne klase B
- Redefinicija metoda $m()$ definisanog u klasi B
  - ili u klasi X ili u klasi Y – $z.m()$ poziva se data redefinicija (nije problem)
  - i u klasi X i u klasi Y – $z.m()$ je dvoznačno (problem)

Redosled konstrukcije

- Konstruktori virtuelnih osnovnih klasa se pozivaju pre konstruktora nevirtuelnih osnovnih klasa
- Precizan redosled izvršavanja konstruktora:
  - konstruktori virtuelnih osnovnih klasa
    - po dubini grafa izvođenja (najpre najviših u hijerahiji klasa)
    - sleva-udesno na istom nivou grafa
  - konstruktori nevirtuelnih osnovnih klasa
  - konstruktori atributa
  - konstruktor izvedene klase
- Konstruktori virtuelnih osnovnih klasa se pozivaju samo jednom

Primer redosleda konstrukcije

```
#include <iostream.h>
class B {
public: B(){cout<<" B";}
};

class X : virtual public B {
public: X(){cout<<" X";}
};

class Y : virtual public B {
public: Y(){cout<<" Y";}
};

class Z : public X, public Y {
public: Z(){cout<<" Z"<<endl;}
};

int main(){Z z;}

// Originalni redosled:           // B X Y Z

// Da je stajalo (jedna po jedna zamena):
class X: public B {...           // B B X Y Z

class Y: public B {...           // B X B Y Z

class Z: public X,
        virtual public Y {... // B Y X Z

class Z: virtual public X,
        virtual public Y {... // B X Y Z
```